

Öppna jämförelser 2022

Resultat från undersökningen

Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?

Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? är en enkätundersökning som skickas till personer 65 år och äldre som bor i ordinärt boende med stöd av hemtjänst eller som bor på särskilt boende för äldre (säbo). Undersökningen är en del av Öppna jämförelser som är ett verktyg för att analysera, följa och utveckla socialtjänstens verksamheter på lokal, regional och nationell nivå. Syftet är att stimulera till verksamhetsutveckling som ska gynna de äldre personerna. I detta faktablad presenteras några av undersökningens resultat på riksnivå. Hos personer som bor på säbo är det jämfört med 2020 en högre andel som bedömer det allmänna hälsotillståndet som mycket eller ganska gott, som inte besväras av ångslan, oro eller ångest och som inte har känt sig kränkta av någon personal under det senaste året. Övriga resultat i årets undersökning har generellt förändrats i en negativ riktning men på några frågor finns inga signifikanta skillnader. De negativa förändringarna är störst jämfört med 2020, då undersökningen gjordes senast och då resultaten var ovanligt positiva jämfört med tidigare år, men vissa förändringar är negativa även jämfört med åren dessförinnan. Resultaten från 2022 års undersökning bör ses i kontexten av att coronapandemin pågått i två år när svaren samlades in. Det har påverkat samhället generellt och tillvaron för många äldre personer med äldreomsorg i synnerhet.

Om undersökningen

Socialstyrelsen har årligen sedan 2013 (med undantag av år 2021) genomfört den nationella enkätundersökningen *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?*. Det är en totalundersökning som riktar sig till personer 65 år och äldre som bor i ordinärt boende med stöd av hemtjänst eller som bor på särskilt boende för äldre (säbo). I 2022 års undersökning hade 139 863 personer i ordinärt boende möjlighet att medverka och av dessa svarade 59 procent på enkäten. Det var 68 321 personer på säbo som hade möjlighet att medverka och av dessa svarade 43 procent på enkäten.

I tabellerna är siffrorna avrundade till närmaste hela procent vilket innebär att en skillnad som ser ut att vara på en procentenhet ibland kan vara mindre eller högre än en procentenhet. I detta faktablad kommenteras endast skillnader mellan år eller grupper (hemtjänst och säbo) om skillnaden är statistiskt säkerställd. Över tid kan även små skillnader vara av intresse även om de inte är statistiskt säkerställda, då de kan visa på en trend. För en mer grundlig genomgång av årets undersökning, kön och ålder på populationen och respondenterna samt bortfall och svarsfrekvenser se ”Metodbeskrivning - 2022” som finns under ”Tillhörande dokument och bilagor”.

Bakgrund

Undersökningen genomfördes från den 14 januari till och med den 20 mars 2022. Coronapandemin hade då pågått i två år i Sverige. Kort efter enkätens sista svarsdatum betraktades covid-19 inte längre som en allmän- och samhällsfarlig sjukdom, (HSLF-FS 2022:24). Eftersom undersökningen inte genomfördes 2021 jämförs årets resultat närmast med resultaten för 2020. Svaren för 2020 samlades in i början av coronapandemin. Smittspridningen hade inte tagit fart under svarsperiodens första månad men under den andra månaden ökade den kraftigt. Det fanns vid den här tiden inte något vaccin att tillgå vilket påverkade samhället och i synnerhet äldre och sköra personer, bland annat genom att det infördes besöksförbud på äldreboenden. Eftersom 2020 var ett annorlunda år jämförs årets resultat även med 2019 års undersökning, som var innan coronapandemin.

För att se om vissa förändringar av resultaten tenderar att vara mer långsiktiga jämförs resultaten även med 2013, det år som undersökningen för första gången genomfördes på ett jämförbart sätt.

Fram till och med 2019 har undersökningens resultat på riksnivå varit relativt stabila. Resultaten på flesta frågor har oftast varierat mindre än en procentenhet från ett år till ett annat. Förändringar på mer än två procentenheter har varit ovanliga. Resultaten för 2020 var på många frågor mer positiva än tidigare. Resultaten för 2022 är på många frågor mer negativa än tidigare år. I jämförelse med 2020 års undersökning, skiljer sig årets resultat upp till åtta procentenheter.

Vem eller vilka har svarat?

Respondenterna¹ svarar på en fråga om vem eller vilka som var med och besvarade/fyllde i frågeformuläret. År 2013 ställdes denna fråga på ett annat sätt och den är därför inte jämförbar med resterande år.

Andelen av de äldre som besvarade enkäten själva var högst 2020 och är något lägre 2022 (tabell 1). Den höga andelen som svarade själva 2020 kan ha ett samband med att det under den andra hälften av svarsperioden då rådde besöksförbud på äldreboenden (SFS 2020:163). Många anhöriga och närstående undvek troligen även att besöka äldre personer som bodde hemma i sina ordinarie boenden, på grund av rekommendationerna om att personer 70 år och äldre borde begränsa sina sociala kontakter. Generellt besvaras frågorna mer positivt när den äldre personen svarar själv, något mindre positivt när personen svarar tillsammans med någon och minst positivt när någon annan svarar åt den äldre personen². Det kan vara en del av förklaringen till att det 2020 generellt på många av frågorna var högre andelar som angivit något av de positiva svarsalternativen (t. ex. mycket eller ganska bra), jämfört de två närmast föregående åren.

Vid en jämförelse med 2013 har även andelen som 2022 svarat själva och bor i ordinärt boende med stöd av hemtjänst ökat med fem procentenheter, andelen som har svarat själva och bor i säbo har ökat med fyra procentenheter.

Tabell 1. Svarsfördelning på frågan – Vem eller vilka var med och besvarade/fyllde i frågeformuläret?

Andelar i procent (%) riket, 2014–2022 – hemtjänst och säbo.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2022
Hemtjänst								
Den äldre själv	49	50	46	47	51	52	59	54
Den äldre ihop med någon	11	12	11	11	10	10	10	11
Enbart någon annan	40	38	43	42	40	38	31	35
Säbo								
Den äldre själv	11	12	12	12	13	13	18	14
Den äldre ihop med någon	21	22	23	23	24	24	19	25
Enbart någon annan	68	66	65	65	64	63	64	62

Källa: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2014–2022, Socialstyrelsen.

Enligt detta resonemang borde andelarna som svarat något av de positiva svarsalternativen 2022 vara någonstans mittemellan andelarna som gjorde det 2020 och 2019, eftersom andelarna som svarat själva 2022 ligger mitt emellan andelarna som svarat själva 2020 och 2019. Men 2022 är andelarna som svarat något positivt generellt betydligt lägre jämfört med både 2020 och 2019.

¹ Respondenterna är personerna som har svarat på enkäterna.

² Se tabellbilagan, 2022 under "Tillhörande dokument och bilagor"

Kön och ålder på de som har svarat

Vid en granskning av könsfördelningen på respondenterna som bor i ordinärt boendet och har hemtjänst så skiljer sig andelarna för 2022 inte alls med 2020 och bara en procent med 2019 (tabell 2). Men sett över tid i jämförelse med 2013 har det skett en förskjutning så att andelen män som svarat på enkäten har stigit med fyra procentenheter. Män tenderar att generellt svara mer positivt än kvinnor.

Inte heller på fördelning av åldersgrupperna är det några betydande skillnader i jämförelsen med de två närmaste åren, men över tid i jämförelse med 2013 har andelarna i de två yngre åldersgrupperna ökat tillsammans med 6 procentenheter (tabell 2). Yngre tenderar att generellt svara mer kritiskt än äldre.

Tabell 2. Svarsfrekvens, hemtjänst

Andelar i procent (%) som har besvarat undersökningen under åren 2013–2022 uppdelat på kön och ålder.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2022
Kön									
Män	31	32	32	33	33	34	34	35	35
Kvinnor	69	68	68	67	67	66	66	65	65
Ålder									
65–74 år	12	14	14	14	14	14	14	14	15
75–84 år	34	36	33	36	36	36	37	37	37
85–94 år	49	45	48	45	45	45	43	43	41
95+ år	6	4	7	5	5	5	5	5	7

Källa: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2013-2022, Socialstyrelsen.

Inte heller för respondenterna som bor på särskilt boende skiljer sig könsfördelningen för 2022 med 2020 och bara en procent med 2019 (tabell 3). Men sett över tid i jämförelse med 2013 har det skett en förskjutning så att andelen män som svarat på enkäten har stigit med två procentenheter.

För dessa respondenter som bor på särskilt boende skiljer sig åldersfördelningen, det är fyra procentenheter fler i de två yngre åldersgrupperna 2022 jämfört med 2020. Jämfört med 2013 är det 2022 tio procentenheter fler i de två yngre åldersgrupperna (tabell 3). Eventuellt kan detta vara en del av förklaringen till att årets resultat har förändrats i en så pass negativ riktning som de har. Men resultaten ska också ses i kontexten av att coronapandemin varat i två år då insamlingen av svaren gjordes.

Tabell 3. Svarefrekvens, särskilt boende

Andelar i procent (%) som har besvarat undersökningen under åren 2013–2022 uppdelat på kön och ålder.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2022
Kön									
Män	30	30	30	30	30	31	31	32	32
Kvinnor	70	70	70	70	70	69	69	68	68
Ålder									
65–74 år	7	8	7	8	9	9	9	9	10
75–84 år	26	28	25	28	28	28	28	30	33
85–94 år	54	53	54	53	51	51	51	49	46
95+ år	13	10	14	11	12	12	13	13	12

Källa: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2013–2022, Socialstyrelsen.

Självskattad hälsa

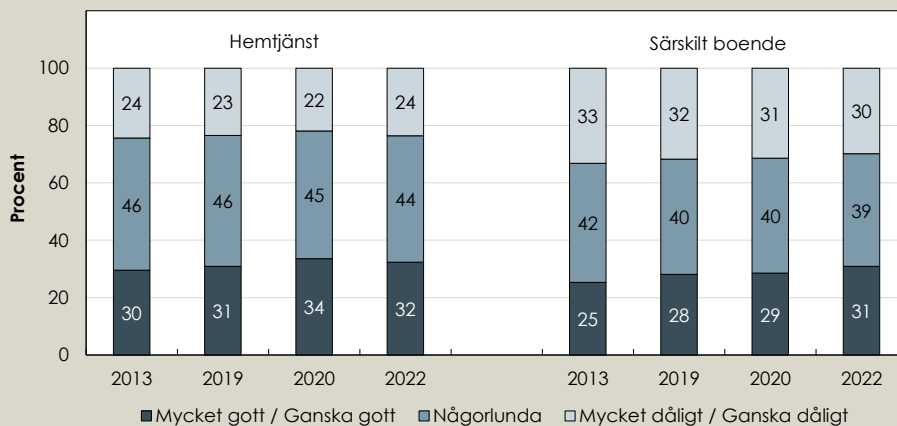
Respondenterna får svara på frågan ”Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd?” Detta är en självskattning som är tänkt att visa hur människor själva uppfattar sin sammantagna psykiska och fysiska hälsa. Frågan används även i andra undersökningar, till exempel i Folkhälsomyndighetens undersökning ”Hälsa på lika villkor?”[1].

Hos dem som bor i ordinärt boende och har hemtjänst är andelen som 2022 bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som mycket eller ganska gott två procentenheter lägre än 2020 men en procentenhet högre än 2019 och 2013 (figur 1). Hos dem som bor på säbo har andelen som bedömer det allmänna hälsotillståndet som mycket eller ganska gott, trots coronapandemin, ökat med två procentenheter jämfört med 2020, tre procentenheter jämfört med 2019 och sex procentenheter jämfört med 2013. Vid en jämförelse över de fyra åren, mellan de som bor i ordinärt boende och har hemtjänst och de som bor på säbo, är skillnaderna minst 2022.

Bland dem som bor i ordinärt boende och har hemtjänst är det en något högre andel män, 33 procent, som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som ganska eller mycket gott, jämfört med kvinnor, 32 procent. Bland dem som bor på säbo är det tvärtom, en något högre andel kvinnor, 31 procent som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som mycket eller ganska gott jämfört med män, 30 procent.

Figur 1. Svarsfördelning på frågan – Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd?

Andelar i procent (%) riket, år 2013, 2019, 2020, 2022 – hemtjänst och säbo.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

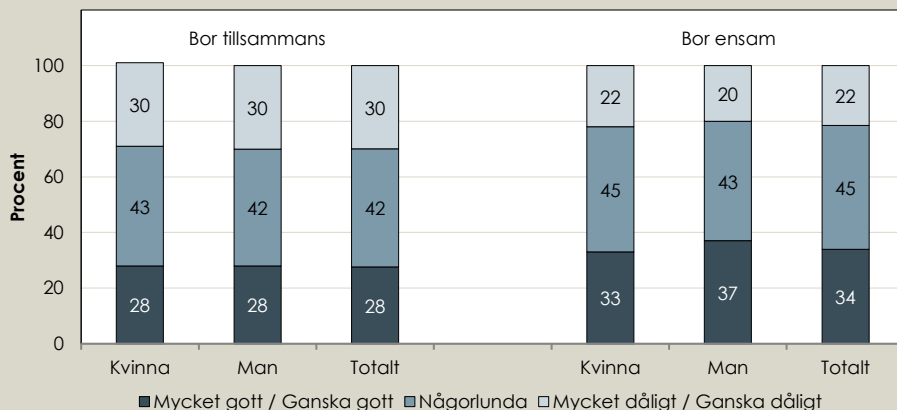
Det finns omfattande evidens för att social integration och socialt (emotionellt) stöd är faktorer som skyddar mot sjukdom. Detta gäller för en rad hälsoutfall, särskilt självskattad hälsa och mental ohälsa. Den självskattade hälsan påverkas till exempel av stress och graden av socialt och emotionellt stöd [2].

Respondenterna som bor i ordinärt boende och har hemtjänst får frågan ”Bor du tillsammans med någon annan vuxen?” (figur 2). De som bor tillsammans med någon annan vuxen svarar generellt mer positivt på undersökningens frågor (se Tabellbilagan, 2022), men på frågan om det allmänna hälsotillståndet så svarar åtta procentenheter fler av dem som bor tillsammans med någon att det allmänna hälsotillståndet är mycket eller ganska dåligt, jämfört med dem som bor ensamma. Detta kan ha ett samband med att äldre personer som bor tillsammans ofta får ställa upp som anhörigvårdare. Studier har visat att anhöriga som ger vård, hjälp eller stöd till en närstående upplever sin hälsa sämre än övriga befolkningen [3].

Då frågan delas upp på kön framgår att den största skillnaden mellan könen finns hos de som bor ensamma. Det är fyra procentenheter fler män som bor ensamma som svarat att deras allmänna hälsotillstånd är mycket eller ganska gott, jämfört med kvinnor.

Figur 2. Svarsfördelning på frågan – Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? – Bor du tillsammans med någon annan vuxen? – Kön

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – hemtjänst.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Besvär av ensamhet

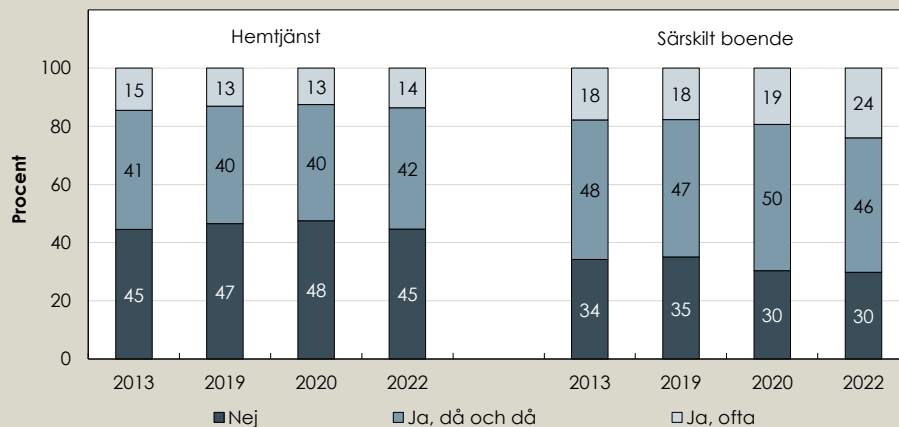
För att motverka ofrivillig ensamhet hos äldre personer har kommuner, ideella organisationer och stiftelser som inte är statliga eller kommunala, under 2020 och 2022 haft möjlighet att söka flera olika statsbidrag (SFS 2019:474) och (SFS 2022:291). En del av statsbidragen har redan betalats ut och andra ska betalas ut under året.

Möjligheten för kommuner att hemställa till Folkhälsomyndigheten om tillfälliga besöksförbud på särskilda boenden för äldre upphörde åtta månader innan enkätundersökningen genomfördes (SFS 2022:119).

Trots att det inte längre ska finnas besöksförbud på äldreboenden och trots statsbidragen för att motverka ensamhet har andelen som ofta besväras av ensamhet ökat med en procentenhet jämfört med 2020 och 2019, hos de som bor i ordinärt boende med stöd av hemtjänst (figur 3). Hos de som bor på säbo, har andelen som ofta besväras av ensamhet ökat med fem procentenheter jämfört med 2020. Jämfört med 2019 och 2013 är ökningen sex procentenheter.

Figur 3. Svarsfördelning på frågan – Händer det att du besväras av ensamhet?

Andelar i procent (%) riket, år 2013, 2019, 2020 och 2022 – hemtjänst och säbo.

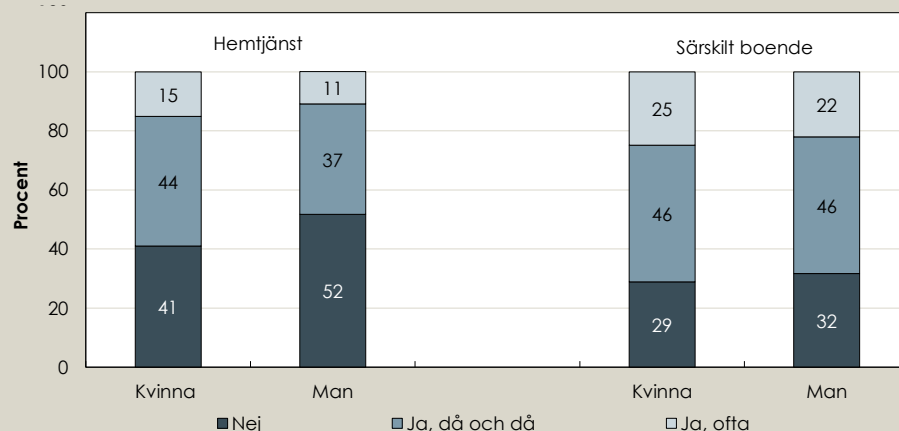
Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Kvinnor anger i högre utsträckning än män att de besväras av ensamhet (figur 4). Av dem som bor i ordinärt boende och har hemtjänst är det sju procentenheter fler kvinnor än män som har svarat att de då och då besväras av ensamhet och fyra procentenheter fler kvinnor än män som ofta gör det. Bland dem som bor på säbo är andelen kvinnor som ofta besväras av ensamhet tre procentenheter högre jämfört med män.

Skillnaden mellan de som bor i ordinärt boende med stöd av hemtjänst och de som bor på säbo är stora. Det är 12 procentenheter fler kvinnor som bor på säbo som uppgett att de då och då eller ofta besväras av ensamhet jämfört med kvinnor i ordinärt boende som har hemtjänst. Det är 20 procentenheter fler män som bor på säbo som har svarat att de då och då eller ofta besväras av ensamhet jämfört med män som bor i ordinärt boende med hemtjänst.

Figur 4. Svarsfördelning på frågan – Händer det att du besväras av ensamhet? – Kön

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – hemtjänst och säbo.

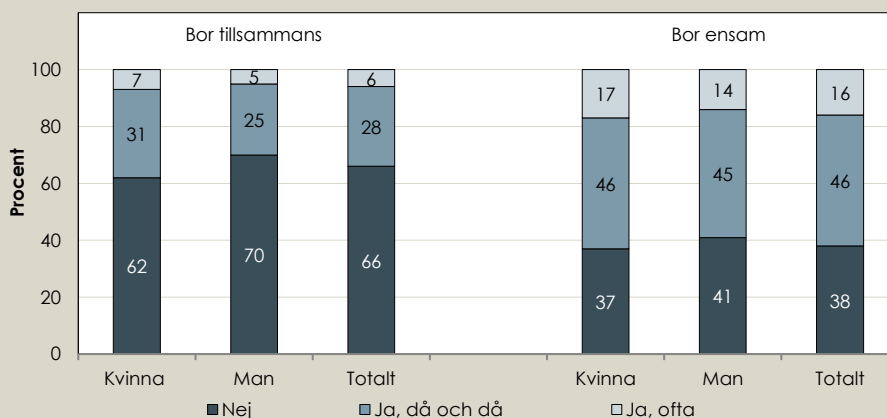
Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Skillnaderna mellan könen består då respondenterna delas upp på de som bor tillsammans med någon och de som bor ensamma och den är störst hos dem som bor tillsammans med någon (figur 5). Tydligast syns skillnaden mellan kvinnor och män på svarsalternativ nej (de har inte besvär av ensamhet). Andelen män som bor tillsammans med någon och som har svarat att de inte har besvär av ensamhet är åtta procentenheter större än andelen kvinnor. Andelen män som bor ensamma och har svarat att de inte besväras av ensamhet är fyra procentenheter större än andelen kvinnor. Det är betydligt vanligare att personer som bor ensamma besväras av ensamhet jämfört med dem som bor tillsammans med någon.

Figur 5. Svarsfördelning på frågan - Händer det att du besväras av ensamhet? – Bor du tillsammans med någon annan vuxen? – Kön

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – hemtjänst.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

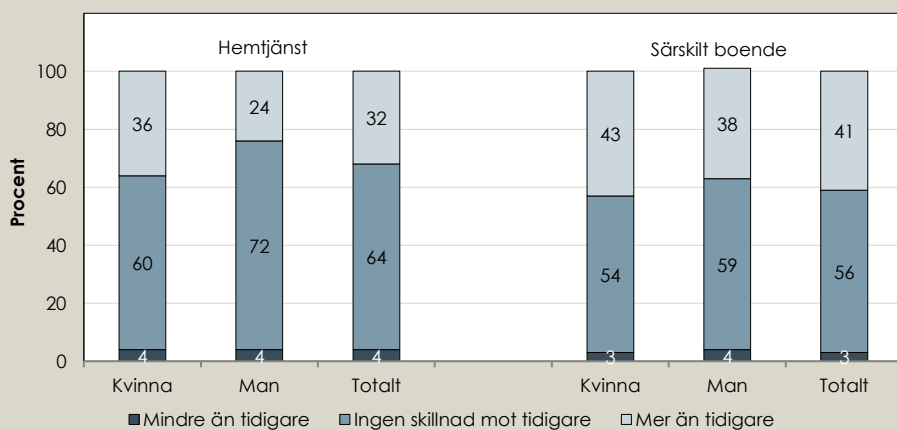
På grund av coronapandemin rekommenderades befolkningen, under stora delar av 2020 och 2021 av Folkhälsomyndigheten och regeringen att undvika sociala kontakter och att hålla avstånd till varandra i det offentliga. Personer 70 år och äldre bedömdes som riskgrupp och uppmanades att vara extra försiktiga. Därutöver infördes tillfälliga besöksförbud på särskilda boenden för äldre under flera månader 2020 för att förhindra spridningen av sjukdomen covid-19 (HSLF-FS 2020:78). Med anledning av detta ställdes en extra fråga till både de som bor i ordinärt boende och har hemtjänst samt till de som bor på säbo. På frågan "I vilken utsträckning har du under coronapandemin besvärats av ensamhet jämfört med tidigare?" har kvinnor i högre utsträckning svarat att dom besvärats jämfört med män. Hos de som bor i ordinärt boende och har hemtjänst är andelen kvinnor, som besvärats mer av ensamhet under coronapandemin än tidigare, 12 procentenheter högre än andelen män. Hos de som bor på säbo är det fem procentenheter fler av kvinnorna jämfört med männen som svarat att de besvärats mer av ensamhet under coronapandemin jämfört med tidigare (figur 6).

I enkäterna som besvaras på webben finns det möjlighet att lämna fritextsvar. Vid en genomgång av svaren, från dem som svarat på enkäten som gått till dem på särskilda boenden för äldre, bekräftas bilden av att ensamheten har ökat. Både

de äldre själva och anhöriga betonar att besöksförbuden och bristen på gemensamma aktiviteter har bidragit till ökad isolering och ensamhet.

Figur 6. Svarsfördelning på frågan – I vilken utsträckning har du under coronapandemin besvärats av ensamhet jämfört med tidigare? – Kön

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – hemtjänst och säbo.

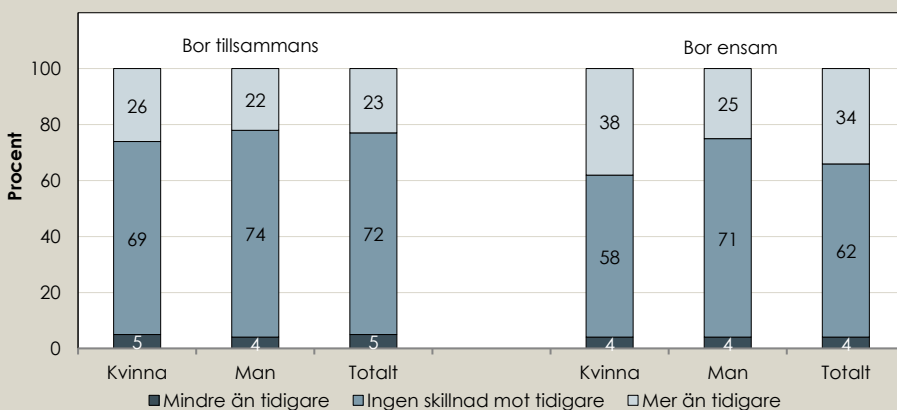

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Även frågan om i vilken utsträckning respondenterna besvärats av ensamhet under coronapandemin jämfört med tidigare delades upp på de som bor tillsammans med någon och de som bor ensamma (figur 7). Mönstret kvarstår, det är en fyra procentenheter högre andel kvinnor jämfört med män av dem som bor tillsammans med någon, som svarat att de under coronapandemin besvärats mer av ensamhet jämfört med tidigare. Hos dem som bor ensamma är skillnaden större. Andelen kvinnor som besvärats mer av ensamhet under coronapandemin jämfört med tidigare är 13 procentenheter högre än andelen män.

Figur 7. Svarsfördelning på frågan – I vilken utsträckning har du under coronapandemin besvärats av ensamhet jämfört med tidigare?- Bor du tillsammans med någon annan vuxen? – Kön

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – hemtjänst.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Aktiviteter på äldreboenden

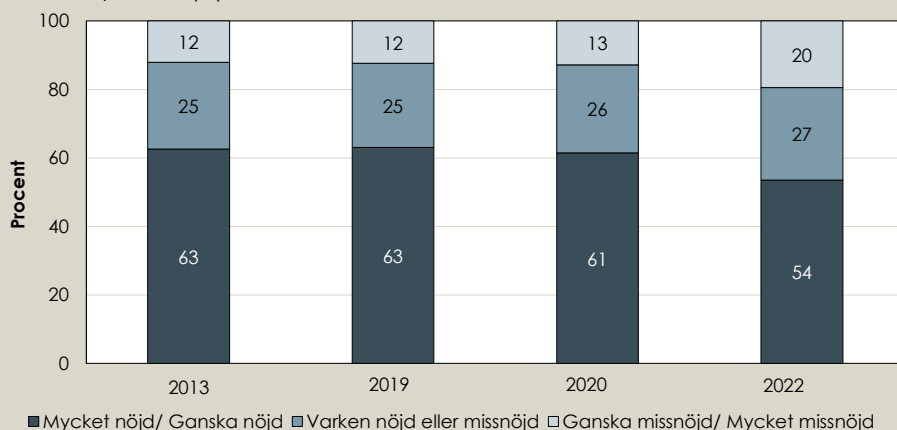
På särskilda boenden för äldre bör det erbjudas individanpassade aktiviteter som kan bidra till aktivitet, gemenskap och välbefinnande. Socialtjänstlagen och äldreomsorgens nationella värdegrund säger att:

- Socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra Lag (2010:427) 5 kap. § 4. Socialtjänstlagen.
- Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund) (2001:453) 5 kap. § 4. Socialtjänstlagen.

År 2022 har andelen, som svarat att de är mycket eller ganska nöjda med de aktiviteter som erbjuds på äldreboendet, sjunkit med sju procentenheter jämfört med 2020 och nio procentenheter jämfört med 2019 och 2013 (figur 8). Andelen kvinnor som svarat att de är mycket eller ganska nöjda med de aktiviteter som erbjuds är två procentenheter högre än andelen män som svarat detsamma.

Figur 8. Svartsfördelning på frågan – Hur nöjd eller missnöjd är du med de aktiviteter som erbjuds på ditt äldreboende?

Andelar i procent (%) riket, år 2013, 2019, 2020 och 2022 – säbo.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

I flera av fritextsvaren framkommer att personer på särskilda boenden för äldre inte erbjudits några aktiviteter alls. Detta lyfts som ett problem både av äldre som själva besvarat enkäten och av anhöriga. Bristen på aktiviteter härleds i de flesta fall till pandemin men vissa uppger att det även innan pandemin var en utbredd brist på aktiviteter. Många framför också önskemål på andra typer av aktiviteter som är mer stimulerande och individanpassade.

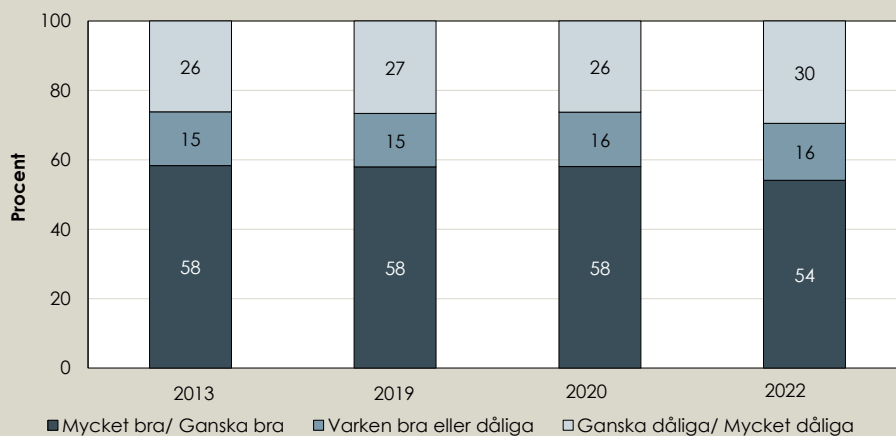
Vistelse utomhus på äldreboenden

På frågan ”Är möjligheterna att komma utomhus bra eller dåliga?”, på särskilda boenden för äldre, har svartsfördelningen varit relativt oförändrad 2013, 2019 och

2020. År 2022 var det dock fyra procentenheter fler som svarade att möjligheterna att komma utomhus var mycket eller ganska dåliga, jämfört med föregående år (figur 9). Andelen män som ha svarat att möjligheterna att komma utomhus är mycket eller ganska bra är en procentenhet högre än andelen kvinnor som svarat detsamma.

Figur 9. Svarsfördelning på frågan – Är möjligheterna att komma utomhus bra eller dåliga?

Andelar i procent (%) riket, år 2013, 2019, 2020 och 2022 – säbo.

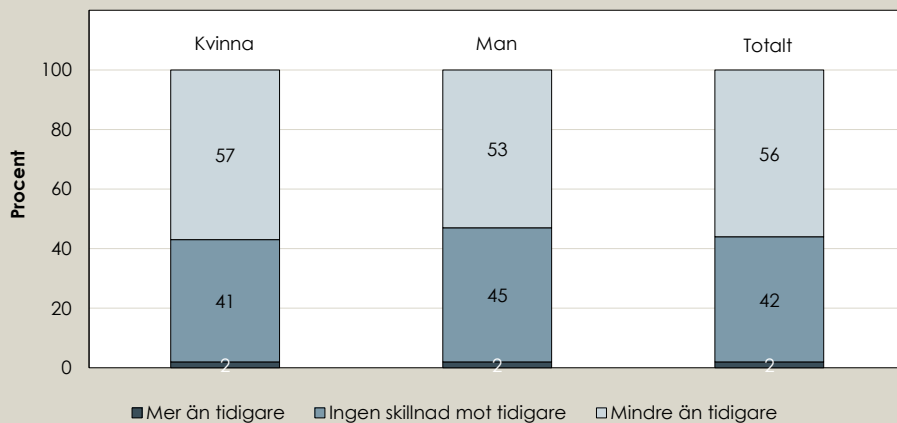
Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen fick under 2020 i uppdrag att ta fram, sammanställa och sprida exempel som kunde vara ett stöd för hur personalen skulle kunna arrangera säkra besök, inom och i anslutning till särskilda boenden för äldre [4]. På nyheterna visades reportage från särskilda boenden för äldre där personalen ordnat platser utomhus där de äldre personerna kunde träffa sin anhöriga och närstående. Det tycks dock inte ha kompensert fullt ut för besöksförbudet eftersom över hälften av respondenterna svarat att de under coronapandemin har varit mindre utomhus jämfört med tidigare (figur 10).

Andelen kvinnor är fyra procentenheter högre än andelen män, som svarat att de under coronapandemin har varit mindre utomhus jämfört med tidigare.

Figur 10. Svarsfördelning på frågan – Hur ofta har du under coronapandemin varit utomhus jämfört med tidigare? – Kön

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – säbo.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen

I fritextsvaren framkommer i flera fall att de äldre inte har haft möjlighet till utomhusvistelse överhuvudtaget. Vissa respondenter relaterar detta till pandemin men många påtalar att tillgången till utomhusvistelse varit bristande under längre tid. Detta lyfts både av de äldre själva och anhöriga. I nästan alla fritextsvar som behandlar denna fråga uppges att utomhusvistelse förutsätter att anhöriga tar med de äldre ut, inte personalen. De resultat som presenteras i figur 9 och figur 10 behöver således ses utifrån aspekten att förutsättningarna för utomhusvistelse kan vara bra för äldre personer som har anhöriga som tar med dem ut men betydligt sämre för äldre som inte har denna tillgång.

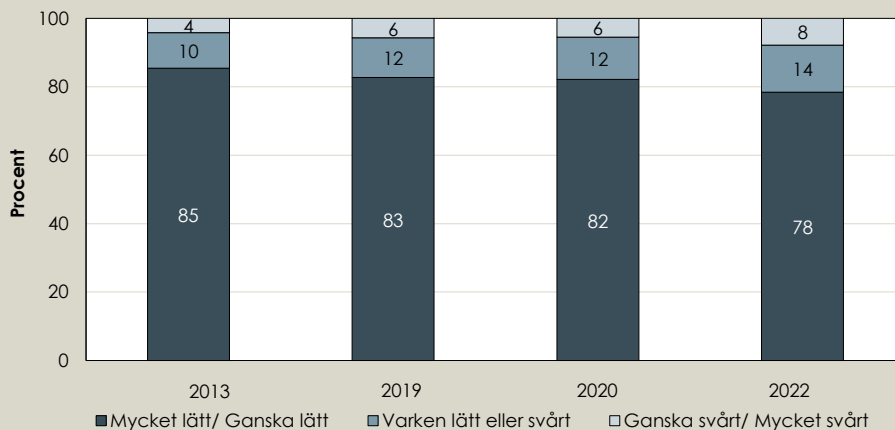
Tillgång till personal på äldreboenden

Vården och omsorgen för äldre ska vara jämlik och jämställd. På särskilda boenden bor äldre personer med omfattande vård och omsorgsbehov och det ska därför alltid finnas personal tillgänglig dygnet runt som utan dröjsmål kan uppmärksamma om en boende behöver stöd och hjälp [5].

På frågan ”Hur lätt eller svårt är det att få kontakt med personalen på ditt äldreboende, vid behov?” är trenden negativ. Andelen som har svarat att det är mycket eller ganska lätt har sjunkit samtliga år som jämförs. År 2022 är det fyra procentenheter färre som anser att det är ganska eller mycket lätt att få kontakt med personalen, jämfört med 2020 och sju procentenheter färre jämfört med 2013 (figur 11).

Figur 11. Svarsfördelning på frågan – Hur lätt eller svårt är det att få kontakt med personalen på ditt äldreboende, vid behov?

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – säbo.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Vården och omsorgen ska vara jämlik men det är betydande skillnader mellan kommunerna. Det skiljer 45 procentenheter mellan den kommun som har den minsta andelen (55 procent) som svarat att det är mycket eller ganska lätt att få kontakt med personal och den kommun som har den högsta andelen (100 procent) som svarat detsamma³. Mellan könen finns det inga signifikanta skillnader.

I fritextsvaren anger många respondenter, både de äldre själva och anhöriga, att de upplever en personalbrist på särskilda boenden för äldre, framförallt nattetid och under helger. Många omnämner att personalen är stressad och inte räcker till, att det är en hög andel vikarier och stor personalomsättning. Önskemål framförs om mer kontinuitet och högre andel fast personal. Flera respondenter framför att personalbristen leder till brister i omvårdnad. Exempelvis långa väntetider när man behöver hjälp att förflytta sig mellan måltider eller när man larmat efter personal. Några äldre och anhöriga respondenter framför även allvarigare brister som att de saknar larm och måste ropa på personal som ofta inte hör.

Tillgång till sjuksköterska på äldreboenden

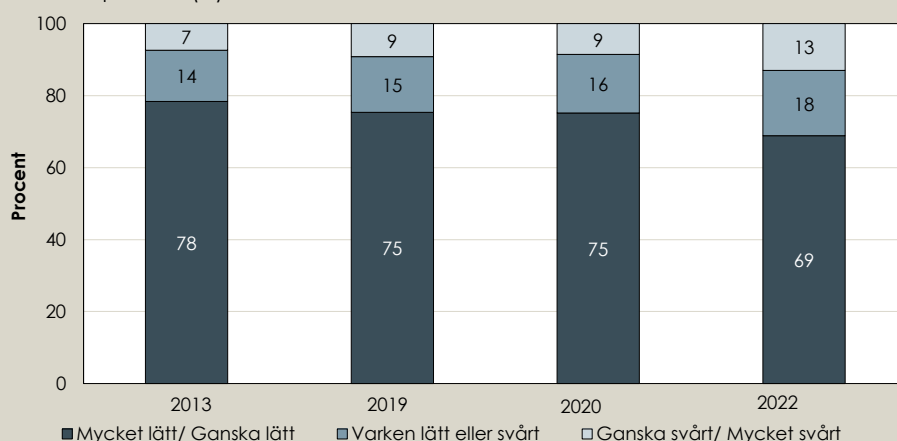
Coronakommisionen skriver att ”Sjuksköterskekompetens bör som huvudregel finnas på plats på varje särskilt boende, dygnet runt under veckans alla dagar.” [5]. Under våren 2021 fick Socialstyrelsen i uppdrag att fördela och betala ut medel till kommuner som ökat bemanningen på särskilda boenden för äldre [6]. Även under våren 2022 fick Socialstyrelsen i uppdrag att betala ut statsbidrag, nu till regioner och kommuner för att öka antalet studenter på sjuksköterskeutbildningen [7].

³ Se Bilaga – Hemtjänst, resultat från riksnivå till stadsdelar 2022.

Dessa statsbidrag har möjligen inte hunnit få effekt i verksamheterna ännu. Andelen som 2022 svarat att det är mycket eller ganska lätt att få träffa en sjuksköterska vid behov, har minskat med sex procentenheter jämfört med 2020 och 2019. Jämfört med 2013 har andelen som i år har svarat att det är ganska eller mycket lätt sjunkit med nio procentenheter (figur 12).

Figur 12. Svarsfördelning på frågan – Hur lätt eller svårt är det att få träffa sjuksköterska vid behov?

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – säbo.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Även på frågan om hur lätt eller svårt det är att få träffa sjuksköterska är spridningen stor mellan kommunerna. Det skiljer 76 procentenheter mellan den kommun som har den minsta andelen (24 procent) och den kommun som har den största andelen (100 procent) personer på säbo, som har svarat att det är mycket eller ganska lätt att få träffa en sjuksköterska vid behov⁴.

Andelen män (70 procent) som uppgett att det är mycket eller ganska lätt att få träffa en sjuksköterska vid behov är två procentenheter högre än andelen kvinnor (68 procent).

I fritextsvaren är många äldre och anhöriga respondenter positiva till sjuksköterskornas arbete på särskilda boenden för äldre. Dock lyfter många anhöriga fram brister i kommunikation mellan sjuksköterskorna och övrig personal på boendet, mellan sjuksköterskorna och läkare samt mellan sjuksköterskorna och anhöriga. Vissa anhöriga respondenter uppfattar det som att sjuksköterskorna inte tar den äldres sjukdomstillstånd och tecken på försämring på allvar och att de som anhöriga måste argumentera och "ligga på" för att den äldre ska få besöka läkare.

Tillgång till läkare på äldreboenden

Ett problem som uppmärksammades särskilt under den inledande fasen av coronapandemin var att det var svårt för äldre personer på särskilda boenden för äldre att få träffa läkare vid behov. Inspektionen för vård och omsorg (IVO)

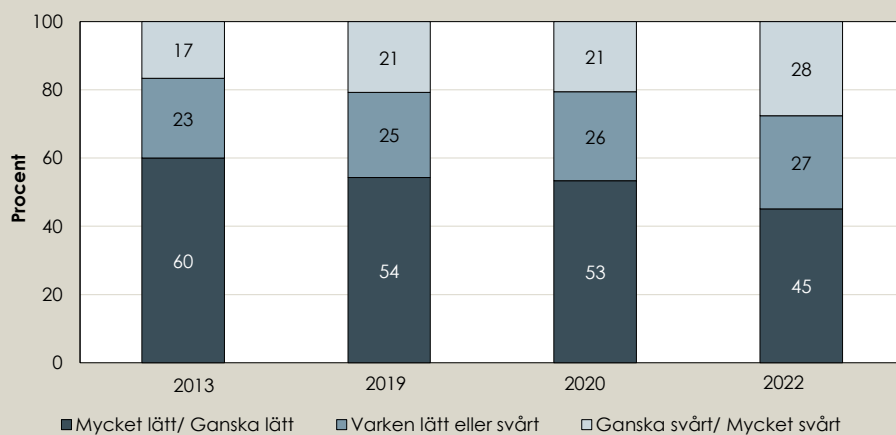
⁴ Se Bilaga – Särskilt boende, resultat från riksnivå till stadsdelar 2022.

genomförde under hösten 2020 en granskning av journaler och konstaterade att ungefär en femtedel av personerna på särskilda boenden för äldre inte fick någon individuell läkarbedömning för vård i livets slutskede [8]. Coronakommisionen bedömer att regeringen bör ge kommuner möjlighet att anställa läkare för att förbättra tillgången på läkare inom äldreomsorgen [7].

Andelen äldre personer på säbo som under våren 2022 svarat att det är mycket eller ganska lätt att få träffa läkare vid behov har sjunkit med åtta procentenheter sedan undersökningen genomfördes våren 2020. Det är den största förändringen av årets resultat jämfört med 2020 års resultat. Det är också en starkt negativ trend. Jämfört med år 2013 har andelen sjunkit med 15 procentenheter (figur 13).

Figur 13. Svarsfördelning på frågan – Hur lätt eller svårt är det att få träffa läkare vid behov?

Andelar i procent (%) riket, år 2022 – säbo.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

På frågan om hur lätt eller svårt det är att få träffa läkare vid behov är det avsevärda skillnader mellan såväl län som kommuner. Länens medelvärden skiljer sig med 19 procentenheter. Spridningen mellan den kommun som har den minsta andelen (10 procent) som svarat att det är mycket eller ganska lätt att få träffa läkare vid behov och den kommun som har den största andelen (100 procent) som svarat detsamma är 90 procentenheter⁵.

Uppdelat på kön är variationen liten. Det är en procentenhet högre andel män (46 procent) som uppgett att det är mycket eller ganska lätt att få träffa läkare vid behov, jämfört med andelen kvinnor (45 procent).

I fritextsvaren framkommer stora skillnader mellan läkartillgången på olika boenden. Vissa äldre och anhöriga respondenter beskriver boenden där läkare gör regelbundna ronder på boendet, andra beskriver boenden som endast har ett årligt läkarbesök. Det finns också anhöriga respondenter som skriver att det inte finns någon läkare alls kopplad till boendet.

Bristerna som framkommer i fritextsvaren är av varierande grad. Framförallt är det anhöriga som påtalar brister i engagemang och proaktivitet från läkarna och brister i kommunikation mellan läkare och personal på särskilda boenden för

⁵ e Bilaga – Särskilt boende, resultat från riksnivå till stadsdelar 2022.

äldre. Andra anhöriga påtalar brist på rutinkontroller och brist på läkartillgång när ett behov av läkarvård har uppstått. Det förekommer beskrivningar av allvarliga händelser, anhöriga uppfattar det som att personer på särskilda boenden för äldre fått felaktig medicinerings, att läkare gjort felaktiga bedömningar och att palliativ vård inte följts upp.

I flera fritextsvar beskriver anhöriga hur de måste samordna den äldres vård och att vårdplaner inte efterföljs eller uppdateras. De beskriver frånvaro av läkemedelsgenomgångar och brister i läkemedelshantering. Flera anhöriga beskriver att personalen inte haft möjlighet att följa de boende till läkarbesök när de behövt det och att de äldre personerna därför är beroende av att anhöriga hjälper dem. Bristen på läkartillgång beskrivs överlag som ett problem som fanns även innan pandemin.

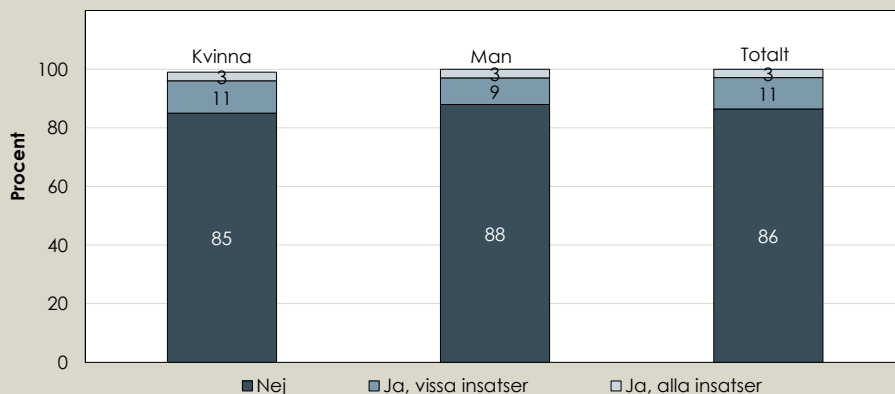
Avstått från hemtjänstinsatser

I Socialstyrelsens register över insatser till äldre framgick det under 2020 och 2021 att fler äldre personer än tidigare avsåg sig sina hemtjänstinsatser. Det gick dock inte att se anledningen till detta och det gick inte heller att se om de bara avsåg sig delar av sina beviljade hemtjänstinsatser [9]. För att ta reda på om coronapandemin hade bidragit till att fler än vanligt avsåg sig sina hemtjänstinsatser ställdes frågan till de äldre personerna själva. Resultaten visar att majoriteten av respondenterna inte hade avsåg sig sina hemtjänstinsatser, men att 11 procent avsåg sig vissa hemtjänstinsatser och tre procent avsåg sig alla hemtjänstinsatser (figur 14).

Det är lika stor andel män som kvinnor som uppgett att de avsåg sig alla hemtjänstinsatser. Andelen kvinnor som avsåg sig vissa hemtjänstinsatser är två procentenheter högre än andelen män som gjort det. Andelen kvinnor som inte avsåg sig några hemtjänstinsatser är tre procentenheter lägre än andelen män som inte avsåg sig några hemtjänstinsatser.

Figur 14. Svartsfördelning på frågan – Har du under någon period avstått från någon av dina hemtjänstinsatser på grund av coronapandemin? – Kön

Andelar i procent (%) riket, år 2022 - hemtjänst.

Källa: Enkätundersökning: Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen

En sammanfattande bild från fritextsvaren är att det finns slående skillnader mellan olika särskilda boenden för äldre. Vissa beskrivs som välfungerande och trivsamma, där de äldre har tillgång till stimulerande aktiviteter och kompetent personal, och andra beskrivs på motsatt sätt. Genom Socialstyrelsens enkät får äldre personer och deras anhöriga göra sina röster om äldreomsorgen hörda. I fritextsvaren framkommer tydliga skillnader och i vissa fall också allvarigare brister. Socialstyrelsen fortsätter att följa och analysera utvecklingen.

Referenser

1. Folkhälsomyndigheten. Nationella folkhälsoenkäten – Hälsa på lika villkor. Resultat folkhälsoenkäten 2021. Hämtad 2022-06-08 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/om-vara-datainsamlingar/nationella-folkhalsoenkaten/>
2. Kommissionen för jämlik hälsa. Underlagsrapport nummer 7, S 2015:02. Betydelsen av psykosociala faktorer för en jämlik hälsa. Kristenson Margareta. Stockholm 2017.
3. Socialstyrelsen. Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära – Underlag till en nationell strategi. Stockholm 2021.
4. Socialstyrelsen. En nationell strategi för demenssjukdom. Slutrapport 2022. Stockholm 2022.
5. SOU 2020:80 - Äldreomsorgen under pandemin. Delbetänkande av Coronakommissionen. Stockholm 2020.
6. Socialdepartementet. <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2021/05/uppdrag-att-fordela-och-betala-ut-prestationsbaserade-medeltill-kommuner-som-utokat-bemanningen-av-sjukskoterskor-pa-sarskilda-boenden/> hämtat 2022-06-08
7. Socialdepartementet. <https://www.regeringen.se/49bfc1/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/fokhalsa-och-sjukvard/uppdrag-att-betala-ut-statsbidrag-till-regioner-och-kommuner-for-okat-antal-vfu-veckor.pdf> hämtat 2022-06-08
8. Inspektionen för vård och omsorg. Vad har IVO sett 2021? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2021. Stockholm 2022.
9. Socialstyrelsen. Vård och omsorg om äldre. Lägesrapport 2022. Stockholm 2022.

Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?

Syftet med undersökningen är att ge enskilda äldre personer en röst, för att ta få kvantitativa mått på äldreomsorgen utifrån deras perspektiv. Resultaten av undersökningen redovisas på verksamhets-, kommun- läns- och riksnivå. Jämförelser kan göras mellan alla dessa nivåer och över tid. Politiker, tjänstemän och verksamhetsansvariga kan använda resultaten som underlag för att utveckla äldreomsorgen i linje med vad de som tar emot den tycker.

Datakälla: Enkät Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? 2022, Socialstyrelsen.

Mer information

Du hittar metodbeskrivning, enkäter, tabellbilaga på nationell nivå samt alla resultat i Excelfiler som redovisas på enhets-, kommun-, läns- och riksnivå här:

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/aldreomsorg/vad-tycker-de-aldre-om-aldreomsorgen/>

Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård 2022 finns här:

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/aldreomsorg/hemtjanst-och-sarskilt-boende/>

Titta gärna också på Öppna jämförelser, Vård och omsorg om äldre, som publiceras årligen, för en mer heltäckande bild av äldreomsorgen:

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/aldreomsorg/>

Kontakt:

Carolin Holm

Telefon: 075-247 30 00

E-post: carolin.holm@socialstyrelsen.se